

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ В КОРЕКЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Понад десятирічний досвід ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах ще раз підтверджує, що досягнення ефективності економіки лише за рахунок ринкових важелів неможливе, так як у довгостроковому періоді досягнення стабільності економічного розвитку постійно натикається на вирішення соціальних проблем. Злиденність і зубожіння, бідність і соціально-економічна пригніченість більшості працездатного населення негативно впливають на загальну макроекономічну активність, призводячи інколи до політичного протистояння, наслідком чого настає параліч бізнесової діяльності. Курс Президента України В. Ющенка на боротьбу з бідністю є об'єктивною реакцією і наслідком недооцінки ролі соціальних проблем попередньою владою. Тому перед вітчизняною економічною наукою досить гостро постало питання теоретичного обґрунтування соціальних пріоритетів в економічному розвитку країни.

Реформа соціальної сфери передбачає відповідну зміну базового принципу організації суспільства, що потребує розробки нових форм і методів виробництва та розподілу ресурсів, товарів і послуг, нової системи витрат державних коштів для забезпечення гарантованого обсягу соціальних послуг населенню, раціоналізації мережі установ соціальної сфери, часткової оплати послуг споживачами. У той же час, необхідна адаптація соціального комплексу України до нових економічних умов з урахуванням історичних традицій, особливостей культури, суспільної свідомості, психології та життєвого устрою. Трансформація соціальної сфери пов'язана з децентралізацією на основі підвищення ролі регіональних і місцевих органів влади у розв'язанні соціальних проблем, регулюванні діяльності підприємств соціальної сфери.

Виходячи з теорії суспільного добробуту Дж. Бюкенена, головну цінність суспільства складають принципи справедливості, уявлення про які у різних країнах можуть не співпадати.

Побудова соціальної ринкової економіки, як відзначають Б. Панасюк та А. Деркач, повинна ґрунтуватися на "історичних і духовних цінностях нації, категоріях географічного і геополітичного простору, поєднанні ринкових факторів та ролі держави в регулюванні економікою..." [1, с. 14]. Б. Є. Кваснюк та С. І. Киреев вказують на необхідність врахування методологічних засад філософського плюралізму. Реалізація цільової функції суспільного добробуту, яка передбачає підпорядкування індивідуальних інтересів інтересам суспільним лише у частині забезпечення їх гармонічного поєднання, стає альтернативним підходом при формулюванні цілей суспільства. Досягнення цього можливе за умов державного втручання в економіку.

Перехід до демократичних форм правління, як засвідчує досвід країн з перехідною економікою, та пристосування державного втручання до вимог ринкової економіки супроводжується виявом таких традиційних пороків, як корупція і лобіювання. Демократія не придушує інтереси, але вона не виключає і боротьби цих інтересів. У ході приватизації та становлення державності різного роду організовані групи суспільства борються як за владу, так і за власність, що накладає певні обмеження на прийняття політичних рішень, відволікаючи суспільство від запровадження державницьких цінностей, а значить і від виконання своїх суспільних функцій у плані соціального регулювання.

Невеликий досвід України по утвердженню самої демократії, недостатній рівень її інституціоналізації є сприятливим ґрунтом для дій впливових груп, які прагнуть отримати якнайбільше власних вигод від державного втручання в економіку. Прихильники теорії суспільного вибору виходять із того, що держава – це або потенційний ресурс, або потенційна загроза для кожної галузі даної країни, її територіальної цінності, соціальної захищеності громадян. Дж. Стіглер називає чотири головні способи використання держави галуззю чи професійною групою: 1) прямі грошові субсидії; 2) обмеження доступу в галузь, а отже і контроль за появою нових суперників (через встановлення імпорتنих і виробничих квот, протекціоністських тарифів тощо); 3) привілеї, що дозволяють даній галузі впливати на виробництво у суміжних галузях; 4) пряма фіксація цін. Як правило, одержувані галуззю вигоди (вони отримали назву "політичної ренти") не покривають збитків, заподіяваних суспільству в цілому [2,

с. 8–18]. Крім того, зростання впливу політичного чинника на економіку викликає серйозні відхилення від умов рівноваги між приватним і суспільним виробництвом. У теорії політичних ділових циклів М. Калецького розглядається органічний взаємозв'язок між політичними збуреннями, соціальними суперечностями та економічним розвитком, які досить наочно проявили себе у ході виборів Президента України. Виявилось, що економіка України сьогодні за характером схожа скоріше на економіку рентного типу, ніж на економіку, притаманну класичній, а тим паче, неокласичній індустріальній моделі розвитку суспільства. Саме в останній, на протигагу ринковій економіці, виникають і зберігаються механізми, сформовані у період планового втручання в економічні процеси, через що і не спостерігається позитивного суспільного розвитку [3, с. 55]. Перехід до сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки, що базується на новітніх технологіях та інформатизації, потребує розвитку трудової активності працівника, на якого це виробництво спрямоване [4, с. 7]. Високий професіоналізм, ефективність сприйняття новацій, здатність до організаційної і технічної творчості, відповідальність за результати своєї діяльності, можливість безперервного самовдосконалення – такі вимоги висуваються до якості трудової поведінки людини за нових умов. Вони зумовлені розвитком НТП, який спричиняє перетворення у технологічному способі виробництва, характері речових факторів виробництва, викликає мінливість суспільних потреб.

Новим етапом у розвитку поглядів на процес зростання соціальної орієнтації стала поява теорії "людського капіталу". Поряд з різними соціальними верствами і групами важливими об'єктами соціальної політики є працездатна і непрацездатна частини населення, ставлення до яких з боку держави має бути взаємопов'язане. Мотивація діяльності людини залежить від отримуваного доходу і навпаки. Тобто, на величину доходів населення ще впливає розподіл доходів, який і визначає рівень соціальної справедливості. Основна ідея теорії "людського капіталу" формулюється так: заробітки звичайно підвищуються з віком, але в уповільненому темпі. При цьому швидкість їх зростання і ступінь уповільнення позитивно пов'язані з рівнем освіти [5, с. 109].

Основним суб'єктом соціальної політики (як і будь-якої іншої форми політики) є держава. В Україні сьогодні чекають

свого розв'язання як специфічні для перехідної економіки короткострокові завдання, так і довгострокові перспективи. З метою зняття соціальної напруги необхідно головні зусилля зосередити на:

- збереженні потенціалу ключових галузей соціальної сфери (освіти, науки, медичного обслуговування), їх спасінні від повної розрухи як основи проведення у майбутньому активної соціальної політики;

- рівномірнішому розподілі тягаря трансформаційної кризи між різними групами населення, що неминуче потребує посилення з боку держави специфічного регулювання доходів.

У той же час довгостроковий, стратегічний характер соціального регулювання має бути спрямований на досягнення визначених у Конституції України великомасштабних цілей. Таке регулювання не може мати абстрактного характеру. Його успіх і дієвість залежить від врахування реального часу та реальної економічної ситуації у конкретній країні. Тобто необхідно досягти соціальної рівноваги, проводити політику, що відображає інтереси більшості нації.

Література

1. Деркач. А., Панасик Б. Концепція побудови соціальної ринкової економіки // Банківська справа. – 1999. – №1. – С.11–18.
2. Stigler G. Theory of Regulation // Bell Journal. – 1971. – P.3–21.
3. Дем'яненко С. До стратегії і тактики економічного реформування // Економіка України. – 2000. – №2. – С.55.
4. Безчасний Л., Онишко С. Тенденції на світовому ринку капіталів та їх вплив на інвестиційну діяльність в Україні // Економіка України. – 2001. – №3. – С.4–12.
5. Беккер Г. Человеческий капитал: Отрывки из книги // США: экономика, политика, идеология. – 1993. – №11–12. – С.85–115.